

лише за допомогою вербальних засобів, а й виражатися у вмілому маніпулюванні.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2018, № 5, ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

3. Задоя К. П., Оленіна Я. Г. Відповідність кримінального законодавства України положенням Конвенції Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством стосовно жінок та домашнім насильством 2011 року щодо переслідування. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 4. С. 177–179.

4. Перцева Т. О. Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія / Перцева Т. О., Огоренко В. В., Кожина Г. М., Зеленська К. О., Носов С. Г., Терьошина І. Ф., Гненна О. М., Мамчур О. Й., Тимофеев Р. М., Шорніков А. В.; за заг. ред. проф. Т. О. Перцевої та проф. В. В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.

5. Зубатенко В. Нотатки про психологічне насильство. Гендер в деталях. 2017. URL: <https://genderindetail.org.ua/seasonopic/genderne-nasilstvo/zubatenko-134061.html>.

6. Артеменко А. С. Психологічне насильство над жінками як соціально-психологічний феномен [Текст] : магістер. робота / А.С. Артеменко ; науковий керівник А.В. Вертель. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2020. 94 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream>

Бондаренко Олена Григорівна,

доцент кафедри Правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого, кандидат юридичних наук

РОЛЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Щоб досягти швидкого розвитку та позитивних трансформацій і зрушень у державі, потрібно максимально зменшити рівень корупції. Від рівня корупції, залежить перспектива не лише економічного зростання чи соціального добробуту наших громадян, а і міжнародний імідж України.

Це демонструє та формує авторитет держави, її правоохоронні можливості, здатність гарантувати власну збереженість та суверенітет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття спеціальних знань, а також їх види та форми у кримінальному судочинстві неодноразово досліджувалися у наукових працях різних вчених. Вагомий внесок в цій галузі зробили такі вчені як О. Бандурки, А. Галай, З. Загинеї, В. Колпакова, І. Козьякова, М. Мельника, Н. Рибалки, С. Рогульського, М. Хавронюка, О. Шемякіна, О. Ярмиша, та інші.

Проблема існування корупції є однією із найактуальніших проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн є вкрай необхідною справою. Адже корупція – це явище, яке ілюструє рівень занепаду публічного апарату, правоохоронної, судової системи та інших важливих державних інститутів. Тому питання протидії корупції є предметом підвищеної уваги міжнародних організацій, які об'єднують зусилля для боротьби з нею, громадського суспільства та держави.

Що стосується України, то з 24 лютого 2022 року багато що кардинально змінилося, чого не скажеш, на жаль, про ситуацію з корупцією у державі на усіх рівнях. Один із яскравих прикладів - це затримання Голови Верховного суду Всеволода Князева, хоча їх можна навести десятки. Для України це не нове явище, і питання корупції завжди було вагомим, але під час війни воно є дуже чутливе для суспільства, оскільки всі громадяни, у міру своїх можливостей, намагаються допомагати Силам оборони у війні і вимагають від посадових осіб бути чесними, а кошти спрямовувати не собі в кишеню, а в першу чергу на потреби армії. Громадське суспільство, журналісти все частіше і частіше висвітлюють корупційні скандали, що відбуваються як в оборонній сфері так і в інших секторах держави. Це не іде на користь Україні, оскільки у першу чергу це породжує недовіру громадян до держави, а також росія використовує ці факти для дискредитації України на різних міжнародних площадках, надаючи можливість своїм лобістам у прозахідному світі впливати на рівень фінансової та військової допомоги.

Рівень корупції під час великої війни турбує не тільки наших громадян у середині країни, а також і наших стратегічних партнерів і набув таких масштабів, що призвело до безпрецедентного створення в США приголомшливо могутнього інституту моніторингу та розслідування незаконних дій шахраїв і корупціонерів, які в незаконний спосіб використовували, використовують або будуть використовувати допомогу американського народу Україні під час повномасштабного вторгнення росії. А саме йдеться про те, що у США створили гарячу лінію від українців по фактам корупції. Також: «Президент Литви Гітанас

Науседа заявив, що корупційні скандали в Україні відчутно впливають на країни Заходу при ухваленні рішень про постачання зброї Києву»¹.

Вказані факти, а саме реакція міжнародної спільноти на корупцію в державі, під час великої війни говорять про те, що це більше ніж злочин, це ризик нашого фізичного існування і як нації так і держави в цілому.

Якщо дозволити корупції залишитися неконтрольованою, то відбудова України принесе масову перемогу підіривній клептократичній війні, яку Кремль веде з моменту здобуття Україною незалежності, щоб підірвати нашу державність. Тому ефективні антикорупційні системи важливі для боротьби з корупцією.

На виконання стратегії боротьби із корупцією, в Україні була створена антикорупційна інфраструктура, до складу якої входять: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), а також Національне Агентство із запобігання корупції (НАЗК) – орган, який визначає антикорупційну політику в державі, а також спеціалізований антикорупційний суд України. Дослідивши офіційну статистику, можна прийти до висновку, що: «результати їх діяльності залишаються низькими та неефективними, що пояснюється широким спектром різних причин. Наприклад за даними міжнародної організації Transparency International (TI), яка оприлюднила за 2022 рік щорічний світовий рейтинг Індексу сприйняття корупції (CPI) в світі, Україна додала до свого доробку 1 бал – тепер із 33-ма балами ми посідаємо 116 сходинку серед 180 країн, нарівні із Єгиптом, африканською Есватіні (Свазілендом), Непалом, Сьєрра-Леоне та Замбією».² Дивлячись на це, ми бачимо низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні, а це і суттєво сповільнює її економічне зростання. А корупційні скандали, які переслідують нашу державу, показують, що ці надважливі проблеми потрібно вирішувати якомога швидше.

Якщо говорити про причини поширення корупції, то серед них можна виділити як суб'єктивні так об'єктивні. Наприклад до значимих суб'єктивних причин можна віднести недостатній професійний рівень суб'єктів розслідування, а також складність виявляти та документувати правопорушення цієї категорії, до об'єктивних причин відносимо можливість використовувати спеціальні знання, зокрема це стосується судової експертизи як форми використання таких знань. Жодне розслідування правопорушень у сфері службової діяльності не ведеться без використання спеціальних знань, тому важливу роль у розслідуванні

---

¹ Корупція в Україні гальмує постачання зброї – президент Литви | Українська правда (pravda.com.ua)

² Головна - Transparency International Ukraine (ti-ukraine.org)

корупційних правопорушень відіграють судові експертизи, які і є основною формою використання спеціальних знань.

Виявлення та документування фактів корупційних злочинів має проводитись за певною схемою дій, відповідно до вимог чинного законодавства, адже кожне злочинне діяння, вчинене суб'єктами злочину, залишає сліди. І саме виявлення слідів, їх фіксація, процесуальне оформлення, експертне дослідження та інтерпретація його результатів у висновках експерта формують основу доказової бази в кримінальному провадженні.

Помилки, які можуть бути допущені суб'єктами розслідування корупційних правопорушень під час розслідування кримінальних проваджень, призводять до втрати доказової бази і відповідно, кримінальні провадження цієї категорії не мають свого логічного завершення, і як наслідок, не виконується завдання кримінального провадження, а саме: «захист суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, що передбачає ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України».¹

У кримінальних провадженнях, підслідних НАБУ, здебільшого проводяться криміналістичні експертизи, експертизи матеріалів, речовин і виробів, відео-фоноскопічні, комп'ютерно-технічні, різноманітні товарознавчі, будівельно-технічні експертизи, експертизи вартості нерухомого майна та майнових прав на це майно, судово-бухгалтерські та багато інших.

До завдань, які вирішують експертизи, можна віднести: ідентифікація виконавця рукописного тексту та підписів у документі на паперових носіях; належність слідів рук конкретним особам, що залишені на предметах неправомірної вигоди, наприклад грошах чи інших матеріальних об'єктах, авторознавчою експертизою вирішуються ідентифікаційні завдання, а також діагностичні завдання ототожнення особи за лінгвістичними ознаками усного мовлення; визначення типу висловлювання (спонтанне, неспонтанне мовлення, читання тексту тощо); установлення фактів і способів унесення змін до документів, наприклад: підчистка, травлення, дописка, переклеювання фотокарток, літер та інше та виявлення їх первинного змісту, документальна обґрунтованість розміру нестачі або надлишків товароматеріальних цінностей і грошових коштів; документальна обґрунтованість оформлення банківських операцій з відкриття рахунків, руху грошових коштів на рахунках та багато іншого.

---

¹ Кримінальний процесуальний к... | від 13.04.2012 № 4651-VI (rada.gov.ua)

Тому ми повинні враховувати, що висновок експерта є джерелом доказів, і він повинен відповідати певним критеріям, а саме належності, допустимості та достовірності, а це в свою чергу залежить від законності здобуття відомостей та речових доказів у процесі проведення слідчих дій, які направляються експерту на дослідження, а також отримання неупередженого висновку від фахівця в даній галузі знань.

Головною необхідною умовою допустимості висновку експерта є дотримання процесуальної форми проведення експертизи та складання висновку, який передбачає: дотримання вимог кримінального процесуального закону, належне процесуальне оформлення призначення та оформлення результатів експертизи, процесуальна самостійність та персональна відповідальність експерта за наданий ним висновок, безпосередність дослідження, об'єктивність і достовірність проведеного дослідження та висновку. Відповідно ч. 4 ст. 101 Кримінального процесуального кодексу України визначено, що запитання, які ставляться експерту, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі його спеціальних знань тобто його компетенції.¹

У Законі України «Про судову експертизу», а саме: « в ст. 1 визначено поняття судової експертизи як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду».²

Саме проведення судових експертиз є тривалим і складним процесом, а також враховуючи, що суб'єктами розслідування НАБУ є службові особи категорії А, вище керівництво правоохоронних органів України, судді, керівництво органів виконавчої влади, тому є ризики незаконного та протиправного впливу на експертів, які їх проводять, оскільки експерти перебувають у підпорядкуванні інших державних органів, а не НАБУ, і керівництво яких може бути не зацікавлено у об'єктивному висновку експерта.

І на сьогоднішній день у Національному антикорупційному бюро України, в міжнародних донорів та громадському суспільстві неодноразово піднімається питання про необхідність створення власної експертної установи, так як неефективність існуючої системи експертизи в кримінальних провадженнях є справжнім викликом для діяльності Антикорупційного бюро. Експерти, які б були у складі НАБУ, не мали б завантаження експертизами від інших правоохоронних та судових органів, а це в свою чергу не впливало б на швидкість та якість проведених експертиз.

---

¹ Кримінальний процесуальний к... | від 13.04.2012 № 4651-VI (rada.gov.ua)

² Про судову експертизу | від 25.02.1994 № 4038-XII (rada.gov.ua)

Як один із прикладів, у березні 2023 року НАБУ у своєму звіті зазначило, про потребу «Створення окремої експертної установи, яка буде сертифікована та відповідатиме всім стандартам. Станом на сьогодні терміни проведення експертизи є тим вузьким місцем, яке гальмує швидкість розслідування кримінальних справ. Чинна система експертизи не має змоги оперативно, якісно та, головне, прозоро супроводжувати всі провадження НАБУ. Бюро готове фахово і відкрито обговорювати та обстоювати нагальність цієї ініціативи.»¹

Можливість мати експертну установу в складі НАБУ є не винятком оскільки інші правоохоронні органи мають в своїх структурах ці установи.

Відповідно до закону України: «про СБУ та наказу Центрального управління Служби безпеки України від 24.12.2014 року № 855 «Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційну комісію Служби безпеки України та атестацію судових експертів» Центр судових і спеціальних експертиз ІСТЕ СБУ може проводити 52 види судових експертиз за 112 експертними спеціальностями».²

Тим більш, враховуючи, що на шляху до вступу в ЄС, НАТО на сьогоднішній день це є одним із важливих кроків. Так Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у своєму звіті щодо України, 5-й раунд моніторингу виконання Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією заявила: «...для оцінки збитків НАБУ покладається на сторонніх експертів і після змін до законодавства про публічні закупівлі воно більше не може закуповувати послуги приватних експертів, тоді як керівники можуть часто впливати на державних експертів. У деяких випадках, державні експерти піддавались зухвалим зусиллям із залякування, включно з публічними атаками та обвинуваченнями, створеними для початку кримінального розслідування діяльності. Виняток з цього нового правила, аби дозволити найм приватних експертів, відшукувався, але поки не був досягнутий. Це є важливим недоліком для незалежних та ефективних розслідувань».³

Дана Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) є цінним партнером на шляху до просування й закріплення реформ в Україні відповідно до міжнародних стандартів. ОЕСР тісно співпрацює зі своїми членами, Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями для підтримки пріоритетів української політики. «Україна є членом Антикорупційної мережі ОЕСР для країн Східної Європи та Центральної Азії (АМ) з моменту її заснування у

---

¹ ВИКЛИКИ (nabu.gov.ua)

² Про затвердження Положення про е... | від 24.12.2014 № 855 (rada.gov.ua)

³ Антикорупційні реформи в Україні: пілотний 5-й раунд моніторингу в рамках Стамбульського плану дій щодо боротьби з корупцією | Бібліотека ОЕСР (oecd-ilibrary.org)

1998 році та між ними було підписано меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва».¹

ОЕСР підтримує антикорупційні реформи в Україні в рамках Стамбульського плану дій щодо боротьби з корупцією шляхом огляду країн та постійного моніторингу виконання рекомендацій.

Обов'язок створення незалежної експертної установи передбачений також іншими міжнародними зобов'язаннями нашої держави. У меморандумі між Україною та МВФ від листопада 2021 року: "... будуть вжиті подальші зміни до нормативно-правової бази, щоб дозволити НАБУ отримати доступ до компетентних, незалежних та швидких судових експертиз у кримінальних провадженнях щодо корупційних справ під юрисдикцією НАБУ"².

Висновок: Боротьба з корупцією є однією з вимог, яку Україна має зробити на шляху свого вступу як до Європейського Союзу, так і до НАТО. А чітке розуміння негативних наслідків, які приносять корупційні правопорушення, їх усвідомлення та здійснення реальної протидії цьому небезпечному явищу, зумовить вжити українським суспільством і державою адекватних антикорупційних заходів.

Тому, з огляду на проведене дослідження, можемо зробити наступні висновки, що судова експертиза є найбільш ваговою та кваліфікованою формою використання спеціальних знань у процесі доказування обставин корупційного правопорушення. А однією з проблем НАБУ є відсутність окремої незалежної експертної установи, яка б забезпечувала проведення необхідних експертиз у справах, підслідних НАБУ. Її поява дозволить не тільки уникнути ризику впливу на проведення експертних досліджень, а й значно скоротить час корупційних розслідувань.

Список використаних джерел

1. Українська Правда: URL: Корупція в Україні гальмує постачання зброї – президент Литви | Українська правда (pravda.com.ua)
2. Трансперенсі Інтернешнл Україна. Індекс сприйняття корупції 2022 р. URL: Головна - Transparency International Ukraine (ti-ukraine.org)
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: Кримінальний процесуальний к... | від 13.04.2012 № 4651-VI (rada.gov.ua)
4. Закон України Про судову експертизу від 25.02.1994 року № 4038-XII. URL: Про судову експертизу | від 25.02.1994 № 4038-XII (rada.gov.ua)

---

¹ Угода між Урядом України і Організацією... | від 29.12.2020 (rada.gov.ua)

² УКР_24_11_21.pdf (mof.gov.ua)

5. Національне антикорупційне бюро України. URL: [ВИКЛИКИ \(nabu.gov.ua\)](http://vikliki.nabu.gov.ua)

6. Положення про експертно-кваліфікаційну комісію Служби безпеки України та атестацію судових експертів від 16 січня 2015 р. за № 44/26489 Про затвердження Положення про е... | від 24.12.2014 № 855 (rada.gov.ua)

7. Центр протидії корупції Антикорупційні реформи в Україні: пілотний 5-й раунд моніторингу в рамках Стамбульського плану дій щодо боротьби з корупцією | Бібліотека ОЕСР (oecd-ilibrary.org)

8. Угода між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку про відновлення дії МЕМОРАНДУМУ ПРО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва 966_001-21 від 29.12.2020 р. URL: Угода між Урядом України і Організацією... | від 29.12.2020 (rada.gov.ua)

9. Організація економічного співробітництва та розвитку і Україна [УКР_24_11_21.pdf \(mof.gov.ua\)](http://mof.gov.ua)

10. Листа про наміри та Меморандуму за результатами завершення першого перегляду Програми «Стенд-бай» для України від 24 листопада 2021 р. [УКР_24_11_21.pdf \(mof.gov.ua\)](http://mof.gov.ua)

Брисковська Оксана Миколаївна,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДЕРЖАВ РОМАНОГЕРМАНСЬКОЇ СІМ'І

Сьогодні одними з розвинених країн Європи є Франція і Німеччина, саме приклад романогерманської сім'ї цих країн став прикладом формування і створення багатьох європейських правових систем. Належне нормативне регулювання інституту кримінального покарання та наявність узгодженої концепції його розуміння є безумовно важливими для кримінально-правової політики кожної держави. Важливе значення для вирішення національних кримінально-правових проблем має зарубіжний досвід їх розв'язання. Його осмислення дає можливість краще зрозуміти національне право. Специфіка кримінального права держав романо-германської правової